بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی
حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
پەسندکراوی کۆنگرەی چواردەهەم

کۆنگرەی گەشەکردن و بەجەماوەریترکردنی خەبات

٢٠ـ ٢٤ی خەرمانانی ١٣٨٧ هەتاوی

١٠ـ١٤ی سێپتامبری ٢٠٠٨ی زایینی

پێشەکی

کوردستان نیشتمانی کورد لە ناوچەی رۆژهەڵاتی نێوەڕاست هەڵکەوتوە، ناوچەیەك کە کۆمەڵێك ئالۆزیی تایبەت بە خۆی هەیە، ئەو ناوچەیە شوێنی سەرهەڵدانی چەند ئایینی جیاوازە، کە هەرکام لقی جۆراوجۆریان لێ بۆتەوە. هەروەها چەندین نەتەوە لەو ناوچەیە نیشتەجێن کە هەرکام خاوەنی فەرهەنگو کەلتووری تایبەت بە خۆیانن. ئەو پێکهاتە فرەچەشنە، لە کاتی دامەزرانی دەوڵەتە مۆدێرنەکان لە سەرەتای سەدەی بیستەمەوە، لەبەر بێبەشکرانی بەشێك لە گەلانی ئەو ناوچەیە لە مافی دیاریکردنی چارەنووسیانو جێگیرنەبوونی دێموکراسی بووە بە مەکۆی کێشەو گرفتەکان.

کورد گەورەترین نەتەوەی بێدەوڵەت لەو ناوچەیە دایە. خاکی کوردستان لەپاش شەڕی چاڵدران لە ساڵی ١٥١٤ی زایینیدا لە نێوان دوو ئیمپراتۆری عوسمانیو سەفەویدا بە کردەوە دابەش کراو لە ساڵی ١٦٣٩ی زایینیدا بە واژۆی پەیمانێکی دژە کورد لە نێوان شاعەبباسی سەفەویو سوڵتان موڕادی عوسمانیدا، بە فەرمی راگەیەندرا .دوای شەڕی یەکەمی جیهانیو دابەشکردنی ئیمپراتۆریی عوسمانی، خاك و خەڵکی کوردستان جارێکی دیکە بەرەورووی دابەشکردنێکی تازە بوونەوە و بە سەر چوار وڵاتی ناوچەکەدا دابەش کرایەوەو لە هەموو بەشەکانیدا مافی نەتەوایەتی پێشێلکراو رەوتی بێمافیی نەتەوەی کورد، لایەنی یاساییو حقووقی بە خۆیەوە گرت.

خەباتی نەتەوایەتی لە کوردستان

تێکۆشانی نەتەوەیی کورد بۆ وەدەستهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووس لە کوردستانی ئێران، بەشێك لە خەباتی گشتیی نەتەوایەتیی کوردە کە لە ساڵانی کۆتایی سەدەی نۆزدەوە، بە گەشەکردنی هزری نەتەوەیی لە رۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا سەری هەڵداوە. لە ساڵی ١٨٨٣ بەدواوە بە دەستپێکردنی راپەڕینی شێخ عوبەیدوڵڵا نەهری لە دژی هەر دوو دەسەڵاتی عوسمانیو قاجاڕو بە هێنانەگۆڕی داخوازیی دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کوردی، بەردی بناغەی بیری نەتەوەیی لە هەموو کوردستاندا دانرا. بەڵام بەهۆی گەشەنەکردنی بواری ئابووریو پیشەسازیو رێگانەدان بە گەشەکردنی سیستەمی پەروەردەو بەڕێوەبەرییەکی خۆماڵی لە شارەکانی کوردستانی ئێرانداو کاناڵێکی پێوەندی بۆ بڵاوکردنەوەی هزری نەتەوەیی لە نێو کۆمەڵانی خەڵکداو لەم رێگەشەوە خەباتێکی رێکخراوەیی هەمەلایەنە بۆ رزگاریی نەتەوەیی تا نێوەڕاستی سەدەی ٢٠ لەو دوو بەشەی کوردستاندا شکڵی نەگرت. سەرەڕای ئەمەش پێشەنگەکانی کۆمەڵی کوردستان ساتێك لە بیری رزگاریی نەتەوەیی غافڵ نەبوون. بۆیە یەکەم هەوڵی دەسەڵاتدارانی نوێی ئێران لە سەرەتای سەدەی بیستەم بۆ دامەزراندنی سیستمێکی بەستراو بە ناوەندەوە لەگەڵ خۆڕاگریی خەڵکی کوردستان بەرەوڕوو بوو. لە ساڵانی کۆتایی شەڕی جیهانیی یەکەمدا، بە هاتنە سەرکاری رەزاخانی پەهلەوی، لە هەرێمەکانی باکووری کوردستانی ئێران، سمایل ئاغای شکاك، بەرخۆدانێکی بەرینی دەست پێکرد. هاوکاتبوونی راپەڕینی سمکۆ لەگەڵ سەرهەڵدانە نەتەوەیی‌یەکانی شێخ مەحموودی بەرزنجیو شێخ سەعیدی پیران لە کوردستانی عێراقو کوردستانی تورکیەو لە بەرامبەر دەوڵەتە تازە دامەزراوەکانی عێراقو تورکیەدا، دەرەفەتێکی مێژوویی بۆ کورد رەخساند کە بەسەر چارەنووسی خۆیدا زاڵ بێ. بەڵام هەلومەرجی دژواری نێونەتەوەیی کە بە هۆی شۆڕشی سۆسیالیستی پێکهاتبوو، زیاتر ناوچەی کردە مەیدانی گەمەی زلهێزەکان، ئامادەنەبوونی زەمینەی نێوخۆییو هێرشە هەمەلایەنەکانی هەر سێ دەوڵەتو پشتیوانەکانیان هەر سێی ئەو راپەڕینانەی تێك شکاند.

گەلی کورد لە کوردستانی ئێران بە کەڵك وەرگرتن لە هەلومەرجی ناوچەو جیهان لە نێو بژاردەی خەباتکارانو رووناکبیرانی کورد لە کوردستانی ئێراندا، پێویستی پێکهێنانی رێکخراوێکی سیاسی کە بتوانێ هەستی رزگاریخوازانەی نەتەوەی کورد لەو پارچەیەی کوردستاندا پەرە پێ بدا، بە قووڵی هەست پێ دەکرد. لە ئاکامدا رۆژی ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢١ی هەتاوی رێکخراوێکی نهێنی (کۆمەڵەی ژیانەوەی کورد) دامەزرا.

دوای سێ ساڵ خەباتی نهێنیو ئەزموونی ڕێکخراوەیی، لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤ی هەتاوی لەسەر بنەمای نەتەوەییو تەشکیلاتی ئەم ڕێکخراوەیە، بە خوێندنەوەیەکی واقیعبینانەو سەردەمیانە، حیزبی دێموکراتی کوردستان، وەك ڕێکخراوێکی مودێڕن دامەزرا. دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە ڕێبەریی پێشەوا قازی محەممەد، وەڵامێکی بەجێو مێژوویی بوو، بۆ ئەو قۆناغە گرنگەی بزاڤی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەکەمان. حیزبی دێموکراتی کوردستان وەك ڕێبەرو ڕێکخەری جووڵانەوەی میللی ــ دێموکراتیکی خەڵکی کوردستان لە مێژووی خەباتی نەتەوایەتی کورد لە پێناو مافی دیاریکردنی چارەنووسدا بە خاڵێکی وەرچەرخان دەژمێردرێو لە رووی مێژووییەوە، یەکەمین حیزبی کوردستانی بوو، کە هەستی بە گرنگی ئۆرگانیزاسیۆنی سیاسی کردو بە ڕێبەرایەتی ئەم حیزبە پێشڕەوە بوو، کە بۆ یەکەمجار لە مێژووی کورددا، خەڵکی کوردستان بوونە خاوەنی دەسەڵاتێکی نیشتمانیو دێموکراتیك لە فۆرمی کۆماریداو ڕێبەری هەڵکەوتووی ئەم حیزبە پێشەوا قازی محەممەد، بوو بە یەکەمین سەرکۆماری کوردستان. تەمەنی ئەم کۆمارە هەر چەند لە ١١ مانگ تێنەپەڕی، بەڵام کۆمەڵێك دەسکەوتی بەنرخی بۆ گەلی کورد بە دیاری هێنا.

لە رووخانی ئەو کۆمارەوە تا ئێستا، حیزبی دێموکرات لە لایەك بۆتە رووگەی ئەویندارانی ڕزگاریو ئازادیو مەکۆی خەباتی ڕۆڵە شۆڕشگێڕو نیشتمانپەروەرەکانی کوردو لە لایەکی دیکەشەوە بووەتە درێژەپێدەرو وەدیهێنەرەوەی ئامانجە بەرزەکانی کۆمارو حیزبی ڕێنوێنو ڕێکخەری بزاڤی میللی ــ دێموکراتیکی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان.

خەباتی چەکدارانەی ٤٦ ــ ٤٧ی هەتاوی لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە، جارێکی دیکەش دوای کۆماری کوردستان، دەنگی ئازادیخوازیی کوردی لە کوردستانی ئێران بە گوێی جیهانیان گەیاند. هەرچەند ئەو جارەش پۆلێك لە ڕێبەرانی شۆڕشگێری دێموکرات خوێنیان ڕژایە سەر خاکی کوردستانو لاپەڕەیەکی پڕ لە شانازیو حەماسەیان لە مێژووی جووڵانەوەی کورددا تۆمار کردو ئەو راستییەیان بە دۆستو دوژمنانی ئازادیو نەتەوەکەمان سەلماند، کە ڕێبەرانی حیزبی دێموکرات هەمیشە لە ریزی پێشەوەی خەباتو گیانبازی دان، ئەو فیداکاریو لەخۆبردووییە کە بووەتە یەکێك لەو هۆکارانە کە حیزبی دێموکراتی کودستانی ئێرانی کردۆتە حیزبی خۆشەویستو جێگای بڕواو متمانەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان.

پاش سەرکوتی ئەم جووڵانەوەیە، ڕێبەری هەمیشە زیندووی کورد، د. قاسملوو، ڕێبەرایەتیی بزووتنەوەی میللی ــ دێموکراتیکی نەتەوەکەمانی بە دەستەوە گرتو بەرنامەو پێڕەوو ساختاری حیزبی لەسەر بنەمای فەرهەنگی شۆڕشگێڕانەو ئوسووڵو پرنسیپە دێموکراتیکەکان ڕێك خستەوە.

دوای ڕاپەڕینی بەرینی گەلانی ئێران لە ساڵی ١٣٥٧دا، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران داخوازە نەتەوەییەکانی گەلی کوردی بە شێوەی ئاشتیخوازانە خستە بەر دەست ڕێبەرایەتیی نوێی ئێرانەوە، بەڵام بە شەڕو سەرکوت وەڵامی درایەوە. ڕێژیمی تازە بەدەسەڵات گەیشتوو هەر لەو کاتەدا شەپۆلێکی توندئاژۆییو دوژمنایەتی لەگەڵ گەلانو وڵاتانی جیابیر دەست پێکرد.

لە هەلومەرجێکی ئاوادا حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کە هەستی بە ناوەڕۆکی دواکەوتوانەی ئەم ڕێژیمە کردبووو ریفراندۆمی دیاریکردنی نیزامی تەحریم کرد، هەروەها کاتێك کە ڕێژیم بە پێچەوانەی ڕێو شوێنە نێونەتەوەییەکان باڵوێزخانەی ئەمریکای لە تاران داگیر کرد، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بوێرانە ئەم کردەوە پێشێلکارانەیەی مەحکووم کرد.

لەو کاتەوە داخوازیی نەتەوەیی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران بە بەردەوامی، بەڵام بە داخوازیی گونجاو لەگەڵ هەلومەرجی سەردەم، بووە بە هاندەرو هەوێنی گشت چالاکییە سیاسییەکانی کۆمەڵانی خەڵك. بزووتنەوەی نەتەوەیی لە کوردستانی ئێران هەر لەو کاتەشدا بوو بە مەکۆی خەبات لە دژی کۆنەپەرستی، دیکتاتۆریو چەوساندنەوە. بە شێوەیەك کە نە تەنیا هەموو ئازادیخوازانی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان،

بەڵکوو تێکۆشەرانی بەشەکانی دیکەی ئێرانیش لە کوردستانەوە هاواری ئازادیخوازیی خۆیان بە گوێی نەتەوەکەیانو بە ئاگاداریی جیهان گەیاندوە. بۆیەش خەباتی هەنووکەیی نەتەوەکەمان لە کوردستانی ئێران لەسەر دوو هێڵی نەتەوەییو دێموکراتی دەچێتە پێش.

بنەما فیکریو سیاسییەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

سیاسەتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لەسەر بنەمایەك راوەستاوە کە کەرامەتی مرۆڤ بە گرنگترین بەهای ژیان دەزانێ. لە فیکری سیاسیی مۆدێرندا، کەرامەت وەك بەهایەکی گەردوونی ناسراوەو لە جاڕی گەردوونیی مافی مرۆڤدا لە ساڵی ١٣٤٨، گرنگییەکی سەرەکیی پێ دراوەو وەك "بناخەی ئازادی، دادپەروەریو ئاشتی لە جیهاندا" جەختی لەسەر کراوە.

لە روانگەی حیزبی دێموکراتەوە، کەرامەت دوو سەرچاوەی سەرەکیی هەیە: لە لایەکەوە دابینکردنی پێداویستیی ماددیی مرۆڤو لە لایەکی دیکەوە پێکهێنانی فەزایەکی سیاسیی ئازادە بۆ ئەوەی هەر تاکێك بەهرەمەند بێ لە ناسنامەی ئێتنیکی، ئایینیو نەتەوەیی خۆی. مرۆڤێك کە لە هەژاریدا دەژی، مرۆڤێکە کە کەرامەتی لێ زەوت کراوە. مرۆڤێك کە ناسنامەی ئێتنیکی، ئایینی یان نەتەوەیی نکۆڵی دەکرێ یان دەکەوێتە بەر تەوژمی سیاسەتی تواندنەوەو سووکایەتیپێکردن، مرۆڤێکە کە کەرامەتی لێ زەوت کراوە. ئەم پێناسەیە لە کەرامەت، لە دوو ئامانجی سەرەکیی حیزبی ئێمەدا رەنگ دەداتەوە. واتە سوسیالیزمی دێموکراتیكو رزگاریی نەتەوەی کورد.

ئێمە مەسەلەی نەتەوایەتی لە ئێراندا تەنیا بە کێشەیەکی مادی نابینین، بەڵکوو مەسەلەی ئێمە، مەسەلەی ناسنامەی نەتەوەییە. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران پێی وایە هەروەك ئەندامانی نەتەوە ستەملێکراوەکان مافی نەتەوایەتییان پێشێل دەکرێ، سیاسەتی خۆسەپاندنی رێژیمە یەك لەدوای یەکەکانی ئێرانیش بە پێڕەوکردنی سیاسەتێکی چەوت بووەتە هۆی شێواندنی ناسنامەی نەتەوەکان لە ئێران دا.

سیاسەتی ئینکارکردنو تواندنەوە بۆ زیاد لە سەد ساڵ بە کەڵکوەرگرتن لە زەبروزەنگی فیزیکیو سایکۆلۆژی، نەیتوانیوە، کورد بە چۆکدا بێنیو لە ویستەکانی خۆی پاشگەزی بکاتەوە. ناسنامەی ئێتنیکیو نەتەوەیی، بنەمایەکی بابەتیی هەیە (خاك، زمان، مێژووی هاوبەشو هتد)، بەڵام هاوکات لە پێوەندی لەگەڵ نەتەوەی دیکەدا بەرژەوەندی هاوبەش شکڵ دەگرێ. کەوابوو، دانپێدانان بە ناسنامەی یەکتر لە ئێراندا، پێشمەرجی پێکەوە ژیانی نەتەوەکانی ئێران لە داهاتووی ئەم وڵاتە دایە.

چوارچێوەی فیکریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانو ئەو فەلسەفەیەی کە لە سەری راوەستاوە، بە روونی لە دژایەتی دایە لەگەڵ ئەو تیۆکراسییەی کە "کۆماری ئیسلامی" لە پاش شۆڕشی ١٩٧٩ لەسەری بونیاد نرا. تیۆکراسی (حکوومەتی دینی) لەگەڵ دێموکراسیدا (حکوومەتی خەڵك) لە نێوەرۆکدا لە تەزاددان لەگەڵ یەکتر.

سەبارەت بە نیزامی سیاسیو شێوەی رێکخستنی کۆمەڵگا، حیزبی دێموکرات بە لەبەرچاوگرتنی هەلومەرجی مێژوویی‌و هەنووکەیی سیاسیی ئێرانو ناوچەی رۆژهەڵاتی ناڤین، نیزامی فیدراڵی بە گونجاوترین سیستمی سیاسی دەزانێ بۆ ئەوەی ئەندامانی نەتەوەکانی ئێران، بە مافە نەتەوایەتییەکانیان بگەن.

بە لەبەرچاوگرتنی فرەنەتەوەییبوونی ئێران، دەبێ سنووری یەکە پێکهێنەرەکانی ئێرانی فیدراڵ لەسەر بنەمای نەتەوەیی دیاری بکرێن. هەروەها دەبێ دەسەڵاتو توانستەکان لە نێوان حکوومەتی ناوەندیو حکوومەتی هەرێمەکاندا وا دابەش بکرێ کە مافی نەتەوەکانی ئێران لە چوارچێوەی هەرێمی خۆیاندا، دەستەبەر بکاو هەروەها بەشداریان بکا لە بەڕێوەبردنی وڵات بەگشتی.

سوسیالیزمی دێموکراتیك

لە روانگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە، پێکهێنانی کۆمەڵگایەکی بەختەوەر لەسەر بنەمای یەکسانیی کۆمەڵایەتی، ئامانجێکی نەگۆڕە. بۆ وەدەستهێنانی ئەو مافە ساڵانێکە کە حیزبی دێموکرات سوسیالیزمی دێموکراتیکی وەك ئامانج دیاری کردوە.

خاڵە سەرەکییەکانی ئەو کۆمەڵە دێموکرات و سۆسیالیستییە ئەمانەن:

ـ بۆ ئەوەی ئازادی بۆ هەموو ئەندامێکی کۆمەڵ دەستەبەر بێ، پێویستە لە پاڵ یەکسانیی سیاسی (دێموکراسی)دا هەوڵ بدەین بۆ دادپەروەریی کۆمەلایەتی (سوسیالیزم).

ـ دادپەروەریی کۆمەلایەتی لە نیزامێکی وەك نیزامی سەرمایەداریدا، ئامانجێکە کە دەبێ هەمیشە خەباتی بۆ بکرێ، چوونکە سەرمایەداری ئەگەر لە رێگای سیاسەتێکی سوسیالیستیو دێموکراتیکەوە چوارچێوەیەکی بۆ دانەنرێو ئەو سەروەتەی کە تێیدا بەرهەم دەهێنرێ، بە شێوەیەکی عادلانە دابەش نەکرێ، نایەکسانیو کێشەی کۆمەلایەتی بەرهەم دێنێ.

ـ دادپەروەریی کۆمەلایەتی لە رێگای پێکهێنانی سیستمێکی رەفاهییەوە بە باشترین شێوە دەستەبەر دەکرێ، چونکە ئەو سیستمە پێداویستی ماددی هەموو ئەندامانی کۆمەڵ لەبەرچاو دەگرێو هەوڵی دابینکردنی مافی کۆمەلایەتی بۆ هەموان دەدا.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە پابەندبوونو پێداگری لەسەر ئەم پرەنسیپانەو بە پشتیوانیی خەڵکی کوردستان، خەباتو تێکۆشانی خۆی بە هەموو تواناوە درێژە دەدا.

* حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لە هەموو ئاستەکانو بە گشتی لە پێوەندی لەگەڵ دۆزی رەوای کورددا، باوەڕی بە ئاشتیو دیالۆگی بنیاتنەر هەیەو هەمیشە خۆی بە پابەندی ئەو پرەنسیپە شارستانییە دەزانێ.

* حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ گەیشتن بە ئامانجە بەرزە مرۆڤانیو نەتەوەییەکانی لە هەموو شێوازەکانی خەبات کە لەگەڵ بنەما فیکریو سیاسییەکانی حیزبو پێوانە نێونەتەوەیی‌یەکانی خەباتی رەوا دەگونجێن، کەڵك وەردەگرێ.

* حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، نەتەوە ماف پێشێلکراوەکانی ئێرانو هێزە دێموکراتو پێشکەوتنخوازەکانی وڵات بە هاوپەیمانی ئیستراتیژیکی خۆی دەزانێو لەسەر پێوەندیو هاوخەباتیی توندو تۆڵی نێوان نەتەوەکانی ئێران پێ دادەگرێتەوە.

* حیزبی دێموکراتی کوردستان، پابەندە بە سەربەخۆیی بڕیاردان، خۆپاراستن لە دەستێوەردان لە کاروباری نێوخۆیی هێزەکانو لەسەر بنەمای رێزگرتنی دوو لایەنەو هاوکاریی دۆستانە پێداگری دەکات.

* حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، پابەندی پاراستنی هەموو مافەکانی مرۆڤەو خۆی لە بەرەی دژە تیرۆریزمو دژە کۆنەپەرستیدا دەبینێتەوە.

* حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، هاوهەنگاوە لەگەڵ رەوتی دێموکراتیزاسیۆنو لەسەر ئەو باوەڕەیە کە تەنیا سیستەمێکی دێموکراتی فیدراڵی، دەتوانێ مافی نەتەوە زوڵم لێکراوەکانی ئێرانو یەك لەوان نەتەوەی کورد دەستەبەر بکات.

بۆ ئەو مەبەستەش ئەم بەرنامەیە دەخاتە بەرچاوی خەڵکی کوردستانو داوا لە هەموو دانیشتوانی کوردستان دەکا، بۆ وەدیهێنانی ئامانجەکانی ئەم بەرنامەیە، شێلگیرانە تێبکۆشن. ئەرکی سەرشانی ئەندامانو لایەنگرانی حیزبە ئەم بەرنامەیە بەرنە نێو کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانو سەرجەم بەندەکانی بۆ خەڵك شی بکەنەوەو سیاسەتو ستراتیژییەکانی حیزب بە ئاگاداری کۆمەڵانی مافخوازی خەڵکی کوردستان بگەیەنن. هەروەها پێویستە هەموو خەڵکی ئێران بە گشتیو نەتەوە ستەم لێکراوەکانی ئێران بە تایبەت لە ویستو داخوازە نیشتمانیو دێموکراتیكو نەتەوەییەکانی خەڵکی کوردستان ئاگادار بکرێن.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، گەورەترین هێزو ئۆرگانیزاسیۆنی سیاسیو نەتەوەیی کوردستانی ئێرانەو زۆربەی خەڵکی کوردستان پشتیوانی لێ دەکەن، هەر بۆیە دەبێ تێبکۆشین هێزی لەبڕان نەهاتووی نەتەوەکەمان بۆ وەدەستهێنانی ئەو ئامانجانەی کە لە بەرنامەی حیزبەکەماندا داڕێژراون بکەوێتە کار، لە وەها رەوشێك دایە، کە بەرنامەی حیزب دەبێتە هێزێکی ماددیو کاراو دەتوانێ مافە دێموکراتیكو نەتەوەییەکانی نەتەوەی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵدا وەدی بێنێ. *

✓ فەسڵی یەکەم:

ئامانجە گشتییەکان

١ـ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، حیزبی پێشڕەوو ئاڵاهەڵگری خەباتی نەتەوەیی ـ دێموکراتیکی خەڵکی کوردستانی ئێرانەو هاودەنگ لەگەڵ باقی نەتەوەکانی ئێرانو شان بە شانی هێزە دێموکراتو پێشکەوتنخوازەکانی ئێران بۆ دامەزراندنی سیستمێکی دێموکراتی لە ئێرانو وەدەستهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوەی کورد لە کوردستانی ئێراندا خەبات دەکا.

٢ـ ئامانجی دوارۆژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، پێکهێنانی کۆمەڵێکی دێموکراتیکی سوسیالیستییە.

٣ـ دروشمی ستراتیژیکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بنیاتنانی سیستمێکی دێموکراتیکی فێدراڵییە لە ئێرانو دابینکردنی مافی نەتەوەیییە بۆ نەتەوەی کورد لە کوردستانی ئێراندا.

٤ـ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، نەتەوەکانی ئێران بە هاوپەیمانی ئیستراتیژیی خۆی دەزانێو لە بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی ئەوان بۆ وەدەستهێنانی مافی نەتەوەیی پشتیوانی دەکا.

٥ـ پشتیوانی لە خەباتی میللی ـ دێموکراتیکی نەتەوەی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان، رێبازی هەمیشەیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە.

٦ـ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە خەباتی دێموکراسیخوازانەو نەتەوەیی هەموو نەتەوەکانی جیهان پشتیوانی دەکاو لایەنگری دۆستایەتیو ئاشتیی هەموو نەتەوەکانی جیهانە.

✓ فەسڵی دووهەم:

بنچینەکانی ئیدارەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان

١ـ کوردستان یەکێك لەو هەرێمانەیە کە بە شێوەی دڵخوازانەو هاوشان لەگەڵ هەرێمەکانی دیکەی پێکهێنەری ئێراندا، کۆماری فێدراڵیی ئێران پێك دێنن.

٢ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان لەسەر بنەمای سەروەریی خەڵكو سەربەخۆیی سێ دەسەڵاتی یاسادانان، راپەڕاندنو داد وەك دامەزراوی جیاواز لە یەکتر پێك دێ.

٣ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان لەسەر بنەمای سێکولاریزم دادەمەزرێو بۆ پاراستنی پیرۆزیی ئایین، هەردوو دامەزراوەی ئایینو حکوومەت لە یەکدی جودا دەکاتەوە.

٤ـ هەرێمی کوردستان، هەموو خاکی کوردستانی ئێران دەگرێتەوە، چوارچێوەی جوغرافیایی هەرێمی کوردستان بە پێی پێوەرە جوغرافیاییو قەومیو ویستی زۆربەی دانیشتوان دیاری دەکرێ.

٥ـ لە هەرێمی کوردستاندا، سەرچاوەی دەسەڵات خەڵکە، کە ئەو دەسەڵاتە لە رێگای نوێنەرانی خۆیان لە پارلمانی کوردستاناو لە رێگای ئۆرگانەکانی حکوومەتی هەرێمەوە بە کاری دێنن.

٦ـ پێوەندیی نێوان حکوومەتی هەرێمی کوردستانو دەوڵەتی فێدراڵی ئێران، لەسەر بنەمای ڕەزامەندیی دوولایەنە دیاری دەکرێ. ناسنامەی نەتەوەکانی پێکهێنەری سیستمی فێدراڵی ئێران، دەبێ لە کاروباری هاوبەشی وەك پێوەندییەکانی دەرەوە، پاراستن، دانانی بەرنامەی درێژخایەنی ئابووری، سیستمی دراڤو سەمبۆلە هاوبەشەکانی وڵاتدا دیار بێ. خەڵکی هەرێمی کوردستان وەك گەلانی دیکەی ئێران لە ڕێگەی دەزگاکانی فێدراڵەوە بە بێ هیچ چەشنە جیاوازییەك لە بەڕێوەبردنی کاروباری وڵاتدا بەشدار دەبن.

٧ـ هەرێمی کوردستان، ئاڵاو سروودو جێژنی نەتەوەیی خۆی هەیە. لە هەرێمی کوردستاندا، ئاڵای کۆماری فێدراڵی ئێران لە تەنیشت ئاڵای کوردستاندا هەڵ دەکرێو ئاڵای کوردستان لە پارلمانی کوردستاندا بڕیاری لەسەر دەدرێ.

٨ ـ دادگای بەرزی فێدراڵ کە لە پسپۆڕانی هەموو نەتەوەکانی ئێران بە شێوەی بەرامبەر پێك دێ، بە کێشە یاساییەکانی نێو دەوڵەتی فێدراڵو دەوڵەتە هەرێمییەکاندا دەچێتەوەو باڵانسی دەسەڵات لە نێوانیاندا رادەگرێ.

٩ـ پارلمانی کوردستان بەرزترین ئۆرگانی یاسادانانی هەرێمی کوردستانە. نوێنەرانی پارلمان لە ڕێگای هەڵبژاردنێکی گشتی، وەك یەكو نهێنیو ڕاستەوخۆ هەڵدەبژێردرێن.

١٠ـ پارلمانی کوردستان، حکوومەتی هەرێمی کوردستان دیاری دەکا کە بەرامبەر بە پارلمانی کوردستان وەڵامدەرە.

١١ـ پاراستنی هێمنیو نەزمی نێوخۆیی هەرێمی کوردستان لە ئەستۆی هێزە خۆجێیە ئینتیزامییەکانی حکوومەتی هەرێمدایە. ئەرکی هێزی پێشمەرگە، پاراستنی بەرژەوەندییەکانی هەرێمی کوردستانە.

١٢ـ زمانی کوردی، زمانی فەرمیی هەموو ئاستەکانی خوێندنو پێوەندییە ئیدارییەکانی هەرێمی کوردستانە، زمانی فارسی لە هەرێمی کوردستانیش لە پاڵ زمانی کوردی لە قوتابخانەکاندا دەخوێندرێ.

١٣ـ پێوندییە فەرمییە ئیدارییەکانی هەرێمی کوردستان لەگەڵ ئۆرگانەکانی سەر بە دەوڵەتی فیدراڵ لە کوردستانو هەرێمەکانی دیکەی ئێراندا بە زمانی فارسی دەبێ.

١٤ـ کەمینە نەتەوایەتیو کولتوورییەکانی هەرێمی کوردستان لە هەموو مافەکانی دیاریکراو لە جاڕنامەی گەردوونیی مافی مرۆڤ بەهرەمەند دەبنو لە لایەن حکوومەتی هەرێمی کوردستانەوە بۆ پەرەپێدانو پاراستنی کەلتووری خۆیان یارمەتی دەدرێن.

١٥ـ پێوەندی هەرێمی کوردستان لەگەڵ بەشەکانی دیکەی کوردستانو ئەو وڵاتانەی کە بەرژەوەندیی کوردیان تێدایە لە ڕێگای نوێنەرایەتییەکانی هەرێمی کوردستانەوە لە چوارچێوەی سیاسەتی دەرەوەی دەوڵەتی کۆماری فێدراڵدا بەڕێوە دەچێ.

✓ فەسڵی سێهەم:

مافەکانی دانیشتووانی هەرێمی کوردستان

١ـ هەموو ئەو مافو ئازادییانە کە لە جاڕنامەی گەردوونیی مافەکانی مرۆڤو پەیماننامە پێوەندیدارەکانیدا دەستنیشان کراون، لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی حکوومەتی هەرێمی کوردستانداو لە هەموو هەرێمەکانی دیکەی ئێران دەستەبەر دەکرێنو هەموو دانیشتوانی کوردستان بە بێ هیچ جیاوازیدانانێکی جینسی، نەتەوەیی، ڕەگەزیو مەزهەبی لە مافی کۆمەڵایەتیو ئابووریو سیاسیو فەرهەنگیی وەك یەك کەڵك وەردەگرن.

٢ـ ژنو پیاو لەنێو خێزانو لەنێو کۆمەڵدا، مافی وەك یەکیان هەیەو بۆ کاری وەك یەك مووچەی وەك یەك وەردەگرنو بۆ سڕینەوەی کولتووری پیاوسالاری، حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەرنامەیەکی تۆکمە دادەڕێژێو لە کۆمەڵگادا پراکتیزەی دەکات. حکوومەتی هەرێمی کوردستان دەبێ مافی کەڵك وەرگرتن لە مەرەخسی بە حقووقەوە لە دەورانی دووگیانیو زەیستانیدا بۆ ژنانی کارمەندو کرێکار دابین بکا.

٣ـ بۆ دەستەبەرکردنی بەرابەریی رەگەزی، راستکردنەوەی ئەو بێعەدالەتییە سیاسی، کۆمەلایەتیو کولتوورییەی کە ژنانی کوردستان لەگەلی بەرەوڕوون، لە کارو شوێنە گرینگەکانی سیاسەتو بڕیارداندا هەلاواردنی ئەرێنی بۆ ژنان پێك دەهێنرێ. بۆ بردنە سەری ئاستی بەشداریی ژنان لە بەڕێوەبەریدا، حکوومەتی هەرێمی کوردستان هەوڵ دەدا رادەی ئەندامانی دەزگاکانی بەڕێوەبەری، لە هەر رەگەزێك لە ٣/١ کەمتر نەبێ.

٤ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەرامبەر بە دەستەبەرکردنی هەموو مافەکانی مندالان خۆی بە بەرپرسیار دەزانێ.

✓ فەسڵی چوارەم:

سیاسەتی ئابووریو کۆمەلایەتی

١ـ بەرەوپێشبردنو گەشەپێدانی ئابووری لە رێگای بەرنامە دارشتنێکی زانستی یەوە لە هەرێمی کوردستاندا لە ئەستۆی حکوومەتی هەرێمی کوردستانە. بۆ قەرەبووکردنەوەی دواکەوتوویی ئابووری کە بەرهەمی ستەمی نەتەوایەتیو بوروکراسیی ناوەندگەرایە، پێویستە دابەشکردنی داهاتی گشتیی ولات لە لایەن دەولەتی فیدرالەوە بە چەشنێك بێ کە بەشی دانیشتووانی هەرێمی کوردستان بە پێی رادەی دواکەوتوویی زیاتر لە داهاتی نێونجیی سەرانەی ولات بێ.

٢ـ رێگای ئەسلیی پێشکەوتنی ئابووریی کوردستانو سەرانسەری ئێران سەنعەتی کردن بە پێی دەسکەوتەکانی زانستو تێکنیك لە لایەكو پێداویستیو ئیمکاناتی سروشتیی ولات لە لایەکی دیکەوەیە. پێکهێنانی ئالوگۆڕێکی بنچینەیی ئابووریو کۆمەلایەتی کە بۆ سەنعەتیکردن پێویستە، یەکێك لە بنەڕەتیترین ئەرکەکانی دەولەتی فێدرالیو حکوومەتی هەرێمی کوردستانە.

٣ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان بە هۆی بەشی گشتیی ئابوورییەوە کە بەشی بنەڕەتی بۆ پێشکەوتنی ئابووری یە، سەنعەتی پێشکەوتوو لە کوردستان دادەمەزرێنێو هەموو ئاسانکارییەك دەکا بۆ بەشداریی سەرمایەی تایبەتیو دەرەکی لە پێشخستنی ئابووریی ولاتو بە تایبەتی سەنعەتیکردنداو هەر لەو کاتەدا لە سەنعەتە خۆمالیو نەتەوەییەکانیش پارێزگاری دەکا.

٤ـ سەرچاوە سروشتیو ژێرزەمینییەکانی کوردستان وەك هەموو هەرێمەکانی ئێران سامانی گشتینو حکوومەتی هەرێمی کوردستان بە رێکەوتن لەگەل دەولەتی فیدرالی بە قازانجی هەموو خەلکی ئێران کەلکیان لێ وەردەگرێ.

٥ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان گرنگی دەداتە بواری مێکانیزەکردنی کشتوکال وەك بەشێکی گرنگ لە سیاسەتی ئابووری چاوی لێ دەکاتو رێوشوێنی گەشەسەندنی بۆ دابین دەکات.

٦ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان بوار بۆ پەرەپێدانی بازرگانیی نێوخۆو برەوپێدانی کەسب وکارو پیشەسازی لە کوردستان دا دەرەخسێنێ.

٧ـ بردنەسەرەوەی ئاستی ژیانی خەلك بە تایبەتی زەحمەتکێشانی کوردستان نێوەرۆکی ئەسلیی سیاسەتی ئابووریی حکوومەتی هەرێمی کوردستانە. ئەم حکوومەتە هێزو توانای خۆی وەکار دەخا بۆئەوەی هاوولاتیانی کوردستان ژیانێکی شیاوی ئەم سەردەمەیان بۆ دابین بکرێ.

٨ـ سەعاتی رەسمیی کار لە حەتوودا نابێ لە ٤٠ سەعات تێ پەرێ. ئەو کرێکارانەی کاری سەخت دەکەن دەبێ سەعاتی کاریان کەمتر بێ. لانیکەمی هەقدەستی کرێکاران بە پێی خەرجی بەرێچوون دیاری دەکرێو لەگەل چوونەسەری خەرجی گوزەران زیاد دەکرێ. کرێکاران بەرامبەر بە پێشهاتەکانی کارو نەخۆشیو پەککەوتەییو بێکاریو پیری بیمە دەکرێن. ئەو کەسانەی کە تەمەنیان لە ١٥ سال کەمتر بێ، نابێ کاریان پێ بکرێ.

٩ـ خاوەندارێتی زەوی تا ئێستاش هێندێ بێعەدالەتیی تێدا هەیە. بۆیە دەبێ لە شێوەی ئیستای خاوەندارێتی زەوی دا ئالوگۆڕێکی پێویست بە قازانجی زەحمەتکێشانی بێزەوی رووبدا.

١٠ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان، پێویستە بە پێی گەڵاڵەیەکی زانستیو بە پێی ڕێکەوتن لەگەڵ جوتیاران، ڕێگا لە بەش بەشبوونو پارچەبوونی زەوی بگرێ، پارچەبوونێك کە زیان بە چوونەسەرەوەی بەرهەمی کشتوکاڵی دەگەیەنێت.

١١ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان، دەبێ یارمەتیی وەرزێران بدا بۆ ئەوەی بتوانن ئامرازی پێشکەوتووی کشتوکاڵ بۆ خۆیان دابین بکەن. هەروەها پێویستە بەرهەمی کشتوکاڵیان بە نرخی تەزمینی لێ بکڕێو بۆ پەرەپێدانی کاروباری کشتوکاڵ قەرزی درێژماوەیان بە سوودی کەمەوە بداتێ. جوتیاران لەپێش دا بەرامبەر بە پێشهاتەکانی کارو نەخۆشیو پاشان بەرامبەر بە پیریو پەککەوتەیی بیمە دەکرێن.

١٢ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان، پێویستە بە لێوردبوونەوەو سەرنجو ڕوانگەیەکی خەسارناسییەوە، ئاوڕ لە دیاردە دزێوە کۆمەڵایەتییەکان بداتەوەو بەرنامەیەکی زانستی بۆ چارەسەرکردنی ئەو دیاردە دزێوانە دابڕێژێ.

١٣ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان، سەرنجێکی تایبەتی دەداتە پێگەیاندنو پەروەردەکردنی منداڵانو لاوانو ئیمکاناتی پەروەردەییو فێرکارییان بۆ پێك دێنێ.

١٤ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان، پێویستە پلانی ئاژەڵداریی زانستی بە کەڵك وەرگرتن لە تکنیکی نوێ دابڕێژێت.

١٥ـ پارێزگاریی ژینگە، سەرچاوە سروشتییەکان، لێرەوارەکان، دەریاچەکانو پارێزگاریی ژینەوەر، یەکێك لە ئەرکەکانی حکوومەتی هەرێمی کوردستانە. هەربۆیە دەبێ لە راوی بێ سەرەوبەرە پێشگیری بکرێو لە هەڵبژاردنی جۆرو جێگای سەنعەتی تازەو لە لێدانی ڕێگاو کێشانی ڕێگای ئاسندا، پێویستە پاراستنی ژینگە لە بەرچاو بگیرێ.

١٦ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان، بناخەکانی پیشەسازی توریسم دادەڕێژێو بەرنامەی گونجاو بۆ پاراستنی شوێنەوارە مێژوویی یەکانو نۆژەن کردنەوەیان دادەڕێژێ.

✓ فەسڵی پێنجەم:

ئا: سیاسەتی فەرهەنگی

١ـ هەموو منداڵانی کوردستان، هەتا پازدەساڵی دەبێ بخوێنن. حکوومەتی هەرێمی کوردستان بۆ لەنێوبردنی نەخوێندەواری هەنگاو هەڵ دێنێتەوە. لە حکوومەتی هەرێمی کوردستاندا دابینکردنی پێداویستییەکانی خوێندنی سەرەتایی لە ئەستۆی دەزگای دەوڵەتییەو خوێندن لە قۆناغەکانی دیکەدا بە خۆڕاییە. یارمەتیی حکوومەتی هەرێمی کوردستان لەو بارەیەوە قوتابخانە ئایینییەکانیش دەگرێتەوە. حکوومەتی هەرێمی کوردستان، خەرجی خوێندنی منداڵانی چینو توێژەکانی کەم داهات لە تەواوی فێرگە پیشەییو هونەرستانەکان دابین دەکاو خەرجی خوێندنی منداڵانی بلیمەتو هەڵکەوتووی کەم داهات لە زانستگەو فێرگە بەرزەکانیشدا وەئەستۆ دەگرێ.

٢ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان بۆ بردنەسەرەوەی ئاستی فەرهەنگیی گەلو دامەزراندنی بنکەی فەرهەنگیو زانستی وەك : فەرهەنگستان، سینەما، تیئاتری میللی، بنکەی وەرزشی، فێرگە بەرزەکانو زانستگاکان هەنگاو هەڵدێنێتەوەو بۆ کۆکردنەوەو پاراستنی کەلەپووری کورد تێدەکۆشێ.

٣ـ بایەخدان بە پێشکەوتنی زمانو ئەدەبیاتی کوردیو پیشتیوانی لە نووسەرانو هونەرمەندان، پسپۆڕانو زانایانی کورد، ڕێبازی هەمیشەیی سیاسەتی فەرهەنگیی حکوومەتی هەرێمی کوردستانە.

٤ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان، پێویستە هەوڵ بدات، لە سیستمی خوێندندا کولتووری پێکەوە هەڵکردنو تلۆرانس جێگیر بکاو قوتابیان بەدوور لە کولتووری توندوتیژی پەروەردە بکرێن.

ب: سیاسەتی لەشساغی

١ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان، بۆ بردنەسەرەوەی ئاستی لەشساغیی هەموو خەڵك تێدەکۆشێ‌و هەلومەرجێك پێك دێنێ کە هەموو خەڵکی کوردستان بتوانن لە یارمەتی پزیشکی‌و دەرمانی کەڵك وەربگرن.

٢ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان بۆ دامەزراندنی ئاسایشگە، شیرخۆرگەو زایینگە، هەنگاو هەڵ دێنێتەوە، بۆ بەخێو کردنی کەمئەندامان‌و بەساڵاچوانی ڕەبەن‌و بێ خاوو خێزان بنکەو بنیاتی تایبەتی دادەمەزرێنێ.

✓ فەسڵی شەشەم:

کۆماری فێدراڵی ئێران: دەستووری فێدراڵ‌و دابەشکردنی دەسەڵات

١ـ دابەشکردنی سەروەری، بنەمای سیستەمی فێدراڵیستییەو دەبێ دابەشکردنی سەروەری لە نێوان هەرێمە جوگرافیایی ـ نەتەوەیی‌یەکان لە دەستووردا دەستەبەر بکرێ.

٢ـ لە کۆماری فێدراڵدا هەرکام لە دەسەڵاتەکانی یاسادانان، دادوەری‌و ڕاپەڕاندن لە یەکتر سەربەخۆن.

٣ـ لە کۆماری فێدراڵیی ئێراندا، بڕیارەکان لە دوو پارلمانی شووراو فێدراڵدا پەسەند دەکرێن. پارلمانی فێدراڵ لە نوێنەرانی نەتەوەکانی وڵات بە ڕادەو مافی وەك یەك پێك دێ‌و هەموو ئەو بڕیارانەی شوورا کە پێوەندییان بە مافو بەرژەوەندییەکانی هەرێمەکانەوە هەیە، دەبێ لەلایەن پارلمانی فێدراڵەوە پەسند بکرێن.

٤ـ مافی پەسندکردنی هەموو ئەو یاسایانەی کە پێوەندییان بە هەرێمەکانەوە هەیە، بە پێی بنەما دەستوورییەکانی کۆماری فێدراڵیی ئێران بە هەرێمەکان دەدرێ.

٥ـ هەموو نەتەوە پێکهێنەرەکانی ئێران، بێ هەڵاواردن لە دامەزراندنی کۆماری فیدراڵی ئێران دا بەشدارن‌و ئەم ڕێسایە لە یاسای بنەڕەتیی کۆماری فیدراڵدا پەسەند دەکرێ.

٦ـ یاسای بنەڕەتیی کۆماری فیدراڵ، بە پێی پێوەرە جیهانییەکانی مافی مرۆڤ‌و لەوانە کولتووری، سیاسی، ئابووری‌وو پەیماننامە نێونەتەوەیی‌یەکان بە جۆرێك ڕێك دەخرێت کە مافی هەموو پێکهاتە نەتەوەیی، ئیتنیکی، ئایینی، زمانی‌و کۆمەڵایەتییەکانی نێو ئەو کۆمارە فێدراڵە لە چوارچێوەی سنووری پێناسەکراوەی جوگرافیایی ـ نەتەوەیی هەرێمەکاندا بە فەرمی بناسرێ.

٧ـ حکوومەتی هەرێمی کوردستان، هەر چەشنە تیرۆریزمێك مەحکووم‌و دژی ئەم دیاردە دژە مرۆییە خەبات دەکا.

✓ فەسڵی حەوتەم:

سیاسەتی دەرەوەی کۆماری فێدراڵ

١ـ کۆماری فیدراڵی ئێران لە گەڵ هەموو دەوڵەتان لەسەر بناخەی ڕێزگرتنی دوولایەنەو ناسینی مافی سەروەریی نیشتمانی پێوەندی دامەزرێنێ‌و لەگەڵ وڵاتانی پێشکەوتنخوازو دێموکرات‌و ئەو وڵاتانە کە ڕێز بۆ مافی مرۆڤ دادەنێن پێوەندیی دۆستانە پێك دێنێ.

٢ـ کۆماری فیدراڵی ئێران لە نێو ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووکانو لە دەرەوەی ئەم ڕێکخراوە لە ئاشتیی جیهانیو پێکەوە ژیانی بە ئاشتی لە نێو نەتەوەکاندا پشتیوانی بکاو لایەنگری چارەسەری گیروگرفتە نێونەتەوەیی‌یەکان لە ڕێگای وتووێژەوە بە بێ بەکارهێنانی زۆر بێ، مەگەر لە کاتێکدا کە کۆمەڵگای نێونەتەوەیی بە پێویستی بزانێ.

٣ـ سیاسەتی دەرەوەی کۆماری فێدراڵ، دەبێ بۆ نزیك بوونەوەو یەکیەتیی نەتەوەکانو پێکهێنانی یەکیەتیی سیاسی، ئابووریو کولتووری لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا هەوڵ بدا.

٤ـ پێویستە، کۆماری فیدراڵ پشتیوانی لە چەسپاندنی بنەماکانی دێموکراسی لە هەموو جیهان دا بکاو لە خەباتی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوە بندەستەکان داکۆکی بکاو پەنابەریی سیاسی بداتە مرۆڤە دێموکراسیخوازو نیشتمانپەروەرە خەباتکارەکانو تێکۆشەرانی کوردی پارچەکانی دیکەی کوردستانو لە سیاسەتی پەنابەریو نیشتەجێبووندا، پارلمانی کوردستان بەپێی هەلومەرج بڕیار دەدا.

✓ فەسڵی هەشتەم:

سیاسەتی بەرگری

١ـ سیاسەتی بەرگریی کۆماری فێدراڵی ئێران، لەسەر بنەمای پاراستنی بەرژەوەندیی هاوبەشی نەتەوەکانی پێکهێنەری کۆماری ئێرانی فێدراڵ دادەمەزرێ.

٢ـ ئەرتەشی کۆماری فێدراڵ لە کۆی یەکە چەکدارەکانی هەرێمە فێدراڵەکان پێك دێو فەرماندەییەکی هاوبەشی دەبێ کە بە ڕێکەوتن لەنێو هەرێمەکاندا دادەمەزرێ.

٣ـ کۆماری فێدراڵی ئێران لە دروست کردنی چەکی کۆمەڵکوژو قەدەغەکراو، خۆ دەپارێزێو پێبەند دەبێ بە هەموو ڕێکەوتنە جیهانییەکانی پێوەندیدار بە کاتی شەڕەوە.

بەشی دووهەم

پێڕەوی نێوخۆی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

✓ ماددەی یەکەم: ناوو نێوەرۆکی حیزب

١ـ ناوی حیزب "**حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران**"ـە.

٢ـ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، حیزبی پێشڕەوو شۆڕشگێڕی خەڵکی کوردستانی ئێرانەو چین وتوێژە نیشتمانپەروەرو ئازادیخوازەکانی نەتەوەی کورد لە ریزەکانی خۆیدا کۆ دەکاتەوە.

٣ـ ئارمی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، پێکهاتووە لە:

بازنەیەك بە رەنگی شین کە لە لای چەپیەوە گوڵە گەنمێکە بەڕەنگی زەردو لە لای راستییەوە، چەرخێکی پیشەسازییە بە رەنگی سپی کە لە حەوت دەندە پێك هاتووە. ناوەندی بازنەکە خۆرێکە کە دە تیشکی لێ بۆتەوەو کێوەکە بە رەنگی سەوزە. خوارەوەی ئارمەکە لە نێوان گوڵە گەنمو چەرخە پیشەسازییەکەدا، زەمینەیەکی سوورە کە کتێبێکی سپیی لەسەرەو ١٣٢٤ لە خوارەوەی کتێبەکەدا نووسراوە کە ساڵی دامەزراندنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە.

✓ ماددەی دووهەم: ئەندامەتیی حیزب

هەموو کوردو هاونیشتمانێکی کوردستانی ئێرانو هەموو کوردێکی دانیشتووی وڵاتی ئێرانی فێدراڵ، دەتوانێ ببێتە ئەندامی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە مەرجێك:

- تەمەنی لە ١٨ ساڵ کەمتر نەبێ.
- بەرنامەو پێرەوی نێوخۆی حیزب پەسند بکا.
- بە مرۆڤێکی خۆشناوو نیشتمانپەروەر بناسرێ.
- بە تاوانی جینایی وەك قەتڵ، فرۆشی ماددەسڕکەرەکانو بازرگانی بە مرۆڤەوەو هتدەوە سزای لەسەر نەبێ.

تێبینی ١: هەموو کوردێکی هاووڵاتی ئێرانو ئەو کوردە ئێرانیانەی کە پەرپوەی هەندەران بوون یان لە تاراوگە لە دایك بوون، دەتوانن ببنە ئەندامی حیزبو هەروەها کوردی بەشەکانی دیکەی کوردستان دەتوانن لە ڕێکخراوو ئەنجومەنەکانی لایەنگری حیزبی دێموکرات دا ببنە ئەندامو ئەگەر زیاتر لە ٢ ساڵ لە کوردستانی ئێران ژیابن ، دەتوانن ببنە ئەندامی حیزب.

تێبینی ٢: ئەو کەسانەی ژیانی هاوسەرییان لەگەڵ کوردێکی ئێرانی پێك هێنابێ، ئەگەر داوای ئەندامەتی بکەن، بە ئەندام وەردەگیرێن.

✓ ماددەی سێهەم: شێوەی وەرگرتنی ئەندام

بۆئەوەی کەسێك بە ئەندام وەربگیرێ پێویستە:

ـ بەفەرمی داوای ئەندامەتی بکا.

ـ دوو ئەندامی حیزب بی ناسێنن.

ـ لانیکەم شەش مانگ لە ژێر تاقیکردنەوەدا بێ.

ـ لە لایەن زۆربەی ئەندامانی شانەیەکی حیزبی یان ئۆرگانێکی سەرەوەتر بە ئەندام وەربگیرێ.

ـ ئەندامی حیزبو رێکخراوێکی سیاسیی دیکە نەبێ.

تێبینی: ئەو بەندەی سەرەوە کوردەکانی دانیشتوی ولاّتانی رۆژئاوایی ناگرێتەوە کە ئەندامیرێکخراوە پێشکەوتنخوازو دێموکراتیکەکانی ئەو ولاّتانەن.

✓ ماددەی چوارەم: ئەرکەکانی ئەندامی حیزب

ئەرکی سەرشانی ئەندامی حیزبە کە:

ـ بۆ وەدیهێنانی ئامانجەکانی حیزب کە لە بەرنامەدا هاتوون، تێبکۆشێ.

ـ بە هەموو تواناوە بۆ پاراستنو گەشەکردنی یەکیەتیی سیاسیو تەشکیلاتیی حیزب هەوڵ بدا.

ـ بە پێی پێڕەوی نێوخۆ پەیڕەوی دیسپلینی حیزب بێ.

ـ لە یەکێك لە ئۆرگانەکانی حیزب دا تێبکۆشێ.

ـ نهێنییەکانی حیزب بپارێزێ.

ـ پلەی زانیاریی سیاسیو کۆمەلاّیەتیی خۆی بەرێتە سەرێ.

ـ سیاسەتی حیزب بەرێتە نێو کۆمەلاّنی خەڵكو پێوەندی لەگەڵ ئەوان بەهێز بکاو لە بیروڕاو ئەزموونەکانیان کەڵك وەربگرێ.

ـ بڕیارەکانی حیزبیو رێکخراوەیی بەڕێوە بەرێ.

ـ هەقی ئەندامەتی بدا.

تێبینی:

ئەو کەسانەی پشتیوانی لە سیاسەتی حیزب دەکەن، بەلاّم ئەرکەکانی ئەندام بە تەواوی بەجێ ناگەیەنن، بە لایەنگری تەشکیلاتیی حیزب دەناسرێن.

✓ ماددەی پێنجەم: مافەکانی ئەندامی حیزب

ئەندامی حیزب مافی ئەوەی هەیە کە:

ـ لە هەڵبژاردنو هەڵبژێراندا، بەپێی یاسا پێوەندیدارەکان بەشداری بکات.

ـ بە ئەندامی هەرکام لە ئۆرگانەکانی حیزب هەڵبژێردرێو هەڵبژێران بۆ ئۆرگانە سەرەوەکانی حیزب، بە پێی مەرجی دیاریکراو دەبێ.

ـ لە هەر ئەندام یا ئۆرگانێك لە کۆبوونەوەکانی حیزبیدا رەخنە بگرێ.

ـ لە رێگای تەشکیلاتییەوە بە هەموو ئۆرگانێکی حیزب پێشنیار بکا، بیروڕای خۆی رابگەیەنێو پرسیارەکانی بخاتە ڕووو وەلاّم وەربگرێتەوە.

ـ لە هەر ئۆرگانێك لە لای ئۆرگانی سەرەوەتر شکایەت بکا.

ـ لە هەر کۆبوونەوەیەکی ئۆرگانی خۆی دا کە تێکۆشانی حیزبیو سیاسیی ئەو هەڵ سەنگێنێو بیهەوێ بڕیاری لەسەر بدا، بەشدار بێ

✓ ماددەی شەشەم: دیسیپلینی ئەندام

١ـ ئەو کەسانەی ئەرکی خۆیان بەجێ ناگەیەنن، یان بە پێچەوانەی پێڕەوی نێوخۆی حیزب دەجوڵێنەوە، یان کردەوەیەك ئەنجام دەدەن کە زیان بە پریستیژو سامانی حیزب دەگەیەنێ بە پێی رادەی پێشێلکردنی دیسیپیلینەکانی حیزب، بڕیاری لەسەر دەدرێ، بەم چەشنەی خوارەوە:

ـ سەرکۆنە بەدەم

ـ سەرکۆنە بە نووسراوە

ـ ئەستاندنەوەی لێپرسراوی

ـ هەڵپەساردن

ـ وەرگرتنەوەی مافی ئەندامەتی لە حیزبدا

تێبینی:

١ـ درێژترین ماوەی هەڵپەساردن ساڵێکە، ئەندامی هەڵپەسێراو لە ماوەی هەڵپەسێراندا، ناتوانێ بە ئەندامی هیچکام لە ئۆرگانەکانی حیزب هەڵبژێردرێو بەرپرسایەتی پێ بدرێ.

٢ـ سزای حیزبی لە لایەن رێکخراوی حیزبیی پێوەندیدارو بە زۆربەی دەنگ دیاری دەکرێو بۆ وەرگرتنەوەی مافی ئەندامەتی، پێویستە ئۆرگانی سەرەوەتر بڕیاری لەسەر بدا.

٣ـ مەبەست لە سزای حیزبی، پێگەیاندنی ئەندامەو تەنیا ئەوکاتە ئەندام سزا دەدرێ کە رێگای دیکە وەك رەخنەو ڕێنوێنیو ئێقناع لە باش کردنی ئاکاری ئەودا کاریگەر نەبووبێ.

٤ـ ئەندامی دەرکراو مافی ئەوەی هەیە لە ئۆرگانی سەرەوەتر داوای پێ راگەیشتن بکاو دەتوانێ ئەو داوایەش بۆ کۆنگرە بنێرێ.

٥ـ ئەندامی هەڵپەسێراو پاش ماوەی هەڵپەساردن، رابردووی حیزبیی بۆ لەبەرچاو دەگیرێو لە ڕێگای ئۆرگانی سەرەوەترەوە کاری بۆ دیاری دەکرێ.

✓ ماددەی حەوتەم: قەوارەی حیزب

ئەسڵی بنەڕەتیی دارشتنی قەوارەی حیزب لە سەر ئەو بنەمایەیە کە:

ـ هەموو ئۆرگانێکی حیزبی لە خوارەوە بۆ سەرێ هەڵدەبژێردرێ.

ـ ئۆرگانەکانی حیزب بە رێکوپێکی راپۆرتی تێکۆشانی خۆیان هەم بەو ئەندامانەی کە هەڵیان بژاردوونو هەم بە ئۆرگانی سەرەوەتر دەدەنەوە.

ـ ئەندام پەیڕەوی رێکخراوو کەمایەتیی ئەندامان، پەیڕەوی زۆرایەتی ئەندامانە.

ـ لە نێو حیزبدا بۆ هەموو ئەندامان بە پێی ئەساسنامەو بێ جیاوازی یەك دیسپلین هەیە.

ـ بڕیاری ئۆرگانی سەرەوەتر لە لایەن ئۆرگانی خوارەوەتر جێ بەجێ دەکرێ.

ـ دارشتنی پلانو بڕیار لە بەرزترین ئۆرگانەوە تا خوارترین ئۆرگان بە کۆمەڵە. تەك رەویو سەرەڕۆیی لە حیزبدا جێگای نیە.

✓ ماددەی هەشتەم: کۆنگرەی حیزب

١ـ بەرزترین ئۆرگانی حیزب کۆنگرەیە.

٢ـ کۆنگرەی حیزب هەر چوار ساڵ جارێك لە ئەندامانی ئەسڵیو جێگرو موشاویرانی کومیتەی ناوەندیو بە رادەیەك کە کومیتەی ناوەندی دیاری دەکا لە نوێنەرانی ئەندامانی دیکەی حیزب پێك دێ.

٣ـ کۆنگرەی نائاسایی لەسەر داخوازی کومیتەی ناوەندی، یان دوو لە سێی پێرسۆنێلی تەواو وەختی حیزب پێك دێ.

ئەرکو دەسەڵاتی کۆنگرە ئەمانەن:

ـ راپۆرتی کومیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرە تاوتوێ دەکاو بریاری لەسەر دەدا.

ـ رێبازی گشتیو سیاسەتە ستراتیژیەکانی حیزب پاش تاوتوێکردن دیاری دەکات.

ـ بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی حیزب تاوتوێ دەکاو ئەگەر پێویست بوو دەستکاری دەکاو پاشان پەسەندی دەکا.

ـ ئەندامانی ئەسڵیو جێگرەکانی کومیتەی ناوەندی هەڵ دەبژێرێ.

تێبینی ١:

کومیتەی ناوەندی هەقی هەیە ئەو پەڕەکەی بە ئەندازەی یەك لە سێی ژمارەی ئەندامانی ئەسڵیی خۆی، لە ئەندامانی حیزب بە هەقی دەنگدانەوە لە کۆنگرە بەشدار بکا. ئەم کارە دەبێ پێش بەستنی کۆنفرانسەکانی حیزب بکرێو ئەو جۆرە کەسانە لە کۆنفرانسەکان دا هەقی دەنگدانیان نابێ.

تێبینی ٢:

کەسانێك دەتوانن ببنە ئەندام یان جێگری کومیتەی ناوەندی کە لانیکەم سێ ساڵ رابردووی ئەندامەتییان لە حیزب دا هەبێ.

✓ ماددەی نۆهەم: کۆنفرانسی حیزب

١ـ کۆنفرانسی حیزب لە کاتێکدا دەبەسترێ کە:

ـ دەرەتانی بەستنی کۆنگرە نەبێ.

ـ گیرو گرفتێکی وا هاتبێتە پێش کە کومیتەی ناوەندی نەتوانێ چارەسەری بکا.

ـ لە هەلومەرجێکی وادا کۆنفرانس سەلاحییەتی کۆنگرەی هەیە.

٢ـ کۆنفرانس لە ئەندامانی ئەسڵیو جێگر وموشاویرانی کومیتەی ناوەندیو نوێنەرانی کومیتەکانی شارستانو ناوەندو کومیتەو کومیسیۆنەکانی سەر بە دەفتەری سیاسی پێك دێ.

٣ـ رادەی نوێنەرانی ئەو کومیتەو کۆمیسیۆنانە لەلایەن کومیتەی ناوەندییەوە دیاری دەکرێ. بەڵام لە هەرحاڵ دا دەبێ ژمارەی نوێنەرانی هەڵبژێردراو لە ژمارەی ئەندامانی ئەسڵیو جێگرو موشاویرانی کومیتەی ناوەندی زیاتر بێ.

✓ ماددەی دەهەم: کومیتەی ناوەندی

١ـ لە ماوەی نێوان دوو کۆنگرەدا، کومیتەی ناوەندی بەرزترین ئۆرگانی حیزبەو کاروباری حیزب بەڕێوە دەبا.

٢ـ ئەرکو دەسەڵاتی کومیتەی ناوەندی بەم جۆرەیە:

ـ بڕیارەکانی کۆنگرە جێبەجێ دەکا.

ـ بەرپرسی پەیوەندییەکانی حیزب لە گەڵ حیزبو رێکخراوەکانی دیکەیە.

ـ دەفتەری سیاسیو سکرتێری گشتیو جێگری سکرتێری حیزب هەڵدەبژێرێ کە بەرامبەر بە کومیتەی ناوەندی بەرپرسیارن.

ـ رادەی حەقی ئەندامەتیی ئەندامانی حیزب دیاری دەکا.

ـ ئاییننامەی نێوخۆیی بۆ کاوباری خۆیو هاوئاهەنگیی نێوان کومیسیونەکانی سەر بە کومیتەی ناوەندی دادەنێ.

ـ لانیکەم ساڵێ سێ جار کۆ دەبێتەوە. ئەندامانی جێگرو موشاوێرانی کومیتەی ناوەندی لە کۆبوونەوەکانی کومیتەی ناوەندیدا بەشدار دەبنو دەنگی مەشوەرەتییان هەیە.

تێبینی:

١ـ کومیتەی ناوەندی دەتوانێ هەتا نیوەی ژمارەی ئەندامانی ئەسڵی، موشاویر بۆ خۆی هەڵبژێرێ.

٢ـ کۆبوونەوەکانی کومیتەی ناوەندی بە بەشداری لانیکەم دوو لە سێی ئەندامانی ئەسڵی رەسمییەت پەیدا دەکەنو بڕیارەکانی وەختێك قەتعی دەبن کە زیاتر لە دوو لە سێی ئەندامانی بەشدار لە کۆبوونەوەدا دەنگیان بۆ بدەن.

٣ـ لە هەلومەرجێکدا کە پاش دەعوەتی دەفتەری سیاسی بۆ پێکهاتنی پلێنۆم ٢/٣ ئەندامانی کومیتەی ناوەندی ئامادەی بەشداری نەبوون، لە قۆناغی دووهەمدا دەفتەری سیاسی دەتوانێ پلێنۆم بە بەشداری زۆربەی ئەندامانی کومیتەی ناوەندی پێك بێنێ، لەو حاڵەتەدا پلێنۆم رەسمیەتی هەیەو بڕیارەکانی بە ٢/٣ی ئەندامانی کومیتەی ناوەندی بەشدار لە پلێنۆمدا رەسمیەت پەیدا دەکا.

✓ ماددەی یازدەهەم: دەفتەری سیاسی

١ـ لە ماوەی نێوان دوو کۆبوونەوەی کومیتەی ناوەندیدا، دەفتەری سیاسی ئەرکەکانی کومیتەی ناوەندی وەئەستۆ دەگرێو بەرپرسی جێبەجێکردنی بڕیارەکانی کومیتەی ناوەندییە.

٢ـ دەفتەری سیاسی کۆبوونەوەکانی خۆی بە پێی پێویست پێك دێنێو راپۆرتی تێکۆشانی خۆی دەداتەوە بە کومیتەی ناوەندی.

✓ مادده دوازدەهەم: رێکخراوەکانی حیزب

١ـ بناخەی رێکخراوی حیزب، شانەیە. ژمارەی ئەندامانی شانە نابێ لە سێ کەس کەمتر بێ.

٢ـ لە هەلومەرجی تایبەتیدا کومیتەی ناوەندی بە پێی هەلومەرج، شێوەی گونجاوی دیکە بۆ رێکخراوی حیزب پەسند دەکا.

٣ـ کومیتەی هەر رێکخراوێك لە لایەن ئەندامانی ئەو رێکخراوە یان نوێنەرانی ئەوانەوە هەڵ دەبژێردرێ.

٤ـ بەرزترین ئۆرگانی هەر رێکخراوێك، کۆنفرانسی ئەو رێکخراوەیە کە دوو ساڵ جارێك لە نوێنەرانی هەموو ئەندامانی حیزبیی ئەو رێکخراوە پێك دێ.

✓ ماددەی سێزدەهەم: داهاتی حیزب

داهاتی حیزب بریتی یە لە:

ـ هەقی ئەندامەتیی ئەندامانی حیزب.

ـ داهاتی بنکەو بنیاتەکانی حیزب.

ـ یارمەتیی ئەندامانو لایەنگرانو دۆستانی حیزب.